

Malexanders kyrkogård
Folkungabygdens pastorat

Vård- och underhållsplan

2020

**Malexanders kyrkogård
Folkungabygdens pastorat**

Vård- och underhållsplan

Omslagsbild: Vy över kyrkogården från öster.

Fotografier i rapporten: © Landskapsgruppen Öresund AB där inget annat anges.

Datum: 2020-07-08

Beställare: Folkungabygdens pastorat, Axel Träffs gata 4, 595 41 Mjölby

Kontaktperson hos beställare: Karin Mårtensson, kulturarvssamordnare

Uppdragsansvarig: Andrea Jackelén, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Medverkande: Anna Osvaldsson, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Landskapsgruppen Öresund AB
Kyrkogatan 19, 222 22 Lund
046-19 05 60
www.landskapsgruppen.se

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte och målsättning	4
1.2 Avgränsning	4
1.3 Planens upprättande och förnyelse	4
2 Administrativa uppgifter	5
2.1 Ägoförhållanden m.m.	5
2.2 Gravskick och pågående gravrätter	5
2.3 Skyddsstatus	5
3 Historisk bakgrund och utveckling	7
3.1 Från medeltiden och fram till 1800-talets slut	7
3.2 Från 1900-talet och framåt	8
3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia	11
4 Beskrivning av kyrkogården	12
4.1 Karta över kyrkogården	12
4.2 Omgivning och sammanhang	12
4.2.1 Karaktärsområden	13
4.3 Omgärdning och ingångar	13
4.4 Gångsystem	14
4.5 Vegetation	14
4.6 Gravanordningar	15
4.7 Minneslund och askgravlund	15
4.8 Gravkapell och gravkor	16
5 Kulturhistorisk värdeanalys	17
5.1 Övergripande kulturhistoriska värden	17
5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden	17
6 Teknisk beskrivning – åtgärder och underhåll	18
6.1 Omgärdning	18
6.2 Ingångar	19
6.4 Markbeläggningar	19
6.5 Vegetation	20
6.6 Gravanordningar	21
6.7 Utrustning och konstnärlig utsmyckning	22
6.8 VA- och EL-system	23
6.9 Tillgänglighet	23
7 Referenser	24

Bilagor

1. Historiska kartor och bilder, Landskapsgruppen Öresund AB, 2020
2. Boxholms område, åtgärdslista för vård och underhåll, Landskapsgruppen Öresund AB

1 Inledning

Denna vård- och underhållsplan är gjord på uppdrag av Folkungabygdens pastorat. Arbetet har utförts i dialog med representanter från pastoratet, och har utförts från april till juli 2020. Dokumentationen grundar sig på platsbesök, arkiv- och litteraturstudier och intervjuer samt tidigare utförd dokumentation (*Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering, 2006* och *Bogårdsmurar i Linköpingsstift, 2004*).

1.1 Syfte och målsättning

Syftet med planen är:

- Att tydliggöra kyrkogårdens kulturhistoriska värden.
- Att ge långsiktighet och helhetssyn i förvaltningens skötsel och vård av kyrkogården.
- Att vara ett verktyg i förvaltningsarbetet med riktlinjer och prioriteringar för värden och underhållet av kyrkogården och dess betydelse som bärare av ett kulturarv.

1.2 Avgränsning

Vård- och underhållsplanen omfattar Malexanders kyrkogård, Folkungabygdens pastorat, Boxholms kommun. Arbetet begränsas till området innanför kyrkogårdens omgärdning.

I denna vård- och underhållsplan har delarna *Förteckning över kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar*, *Trädvårdsplan* och *Kyrkogårdens naturvärden* inte ingått. Dessa delar utför pastoratet separat.

1.3 Planens upprättande och förnyelse

Begravningsplatser som är skyddade enligt Kulturmiljölagens kapitel 4, ska ha en vård- och underhållsplan. Det är ägaren till begravningsplatsen som ska se till att planen upprättas. Vård- och underhållsplanen ska antas av församlingens beslutande organ. Länsstyrelsen ska innan dess ges möjlighet att yttra sig över planen. Det förutsätts att församlingen fortlöpande håller vård- och underhållsplanen aktuell. Nya uppgifter av betydelse, ändringar och tillägg ska fogas till planen. Planen ska uppdateras regelbundet, minst vart 10:e år. Se vidare i Riksantikvarieämbetets föreskrifter om kyrkliga kulturminnen (KRFS 2012:2).

I arbetet med uppdateringen av vård- och underhållsplanen bör följande moment ingå:

- Uppdatering av nulägesbeskrivningen.
- Kyrkogårdens historik uppdateras med förändringar som skett de senaste tio åren samt eventuella nytillkomna uppgifter.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens olika objekt samt uppdatering av förteckningen över underhåll och åtgärder.
- Inarbete en plan för bevarande och utveckling av kyrkogården.
- Uppföljande genomgång av kyrkogårdens gravplatser och uppdatering av den kulturhistoriska gravvårdsinventeringen.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens naturvärden med tillhörande rekommendationer för vård och skötsel.

Uppföljande konditionsbedömningar av kyrkogårdens alla delar måste ske betydligt tätare än vart tionde år.

2 Administrativa uppgifter

2.1 Ägoförhållanden m.m.

Kyrkogårdens namn: Malexanders kyrkogård

Fastighetsbeteckning: Malexander 1:127

Besöksadress: Kyrkovägen 3, 590 14 Boxholm

Kommun: Boxholms kommun

Län: Östergötlands län

Landskap: Östergötland

Huvudman för begravningsverksamheten: Folkungabygdens pastorat

Markägare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltares adress: Axel Träffs gata 4, Mjölby

Kyrkogårdens totala storlek: ca 8 000 m²

Växtzon: II-III

Kartvy, läget för Malexanders kyrkogård framgår av röd cirkel (karta: www.openstreetmap.org).

2.2 Gravskick och pågående gravrätter

På kyrkogården finns kist- och urnplatser, en askgravlund och en minneslund. Sammanlagt finns 272 st pågående gravrätter (maj 2020). Beläggningen på kyrkogården är låg med gott om plats under den kommande tioårsperioden. Inget ytterligare gravskick planeras.

2.3 Skyddsstatus

Kulturmiljölagen

Kyrkogården är skyddad enligt 4 kap Kulturmiljölagen. Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar, medvetet gestaltad vegetation och gravanordningar som tillfallit upplåtaren.

Väsentliga ändringar kräver tillstånd från länsstyrelsen. Vid osäkerhet beträffande tillståndskrav kontaktas länsstyrelsen.

Miljöbalken

Träden i kyrkogårdens trädkrans samt björkarna i allén på kyrkogården uppfyller

Naturvårdsverkets definition av allé och skyddas av det generella biotopskyddet enligt 7 kap. 11 § Miljöbalken. För åtgärder som påverkar biotopen måste dispens sökas hos länsstyrelsen.

Definitionen av allé är lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd, dvs vara minst 20 cm i diameter i brösthöjd eller ha uppnått en ålder av 30 år (det som först uppnås).

Träden i trädkransen och i allén skyddas av det generella biotopskyddet.

Begravningslagen

Begravningslagen reglerar bestämmelser som har betydelse för gravplatsernas utformning. Enligt begravningslagen (kap. 7 § 26) har gravrättsinnehavaren rätt att bestämma gravanordningens utseende och beskaffenhet. Begravningslagen berör även kulturhistoriskt värdefulla gravanordningar.

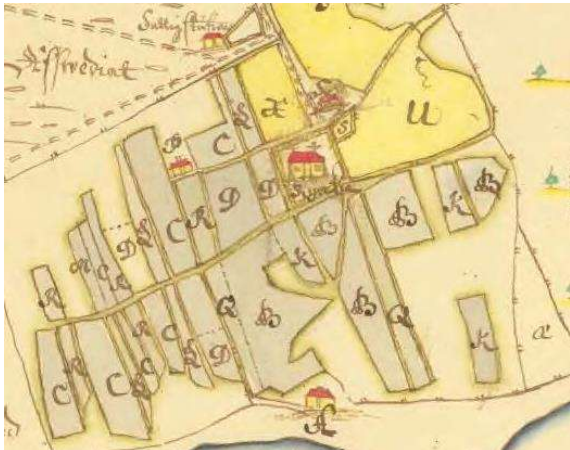
Plan- och bygglagen

Ärenden som faller utanför den statliga tillsynen genom Kulturmiljölagen regleras via Plan- och bygglagen. Enligt kapitel 6 i Plan- och byggförordning (2011:338) krävs bygglov för att uppföra byggnader inom begravningsplatsen eller göra tillbyggnader. Det krävs också bygglov för att anordna en ny begravningsplats eller i väsentlig grad ändra den befintliga.

3 Historisk bakgrund och utveckling

3.1 Från medeltiden och fram till 1800-talets slut

Den första kyrkan på platsen kan ha tillkommit under 1300-talet. Från 1345 finns uppgift om en träkyrka, men vidare historik är inte känt. 1587 brann träkyrkan och ersattes med en timrad kyrka på samma plats. En geometrisk avmätning från 1700 visar att kyrkogården hade en tydlig kvadratisk form. Den dåvarande timrade kyrkan illustrerades som ett långhus med små kors på taket.

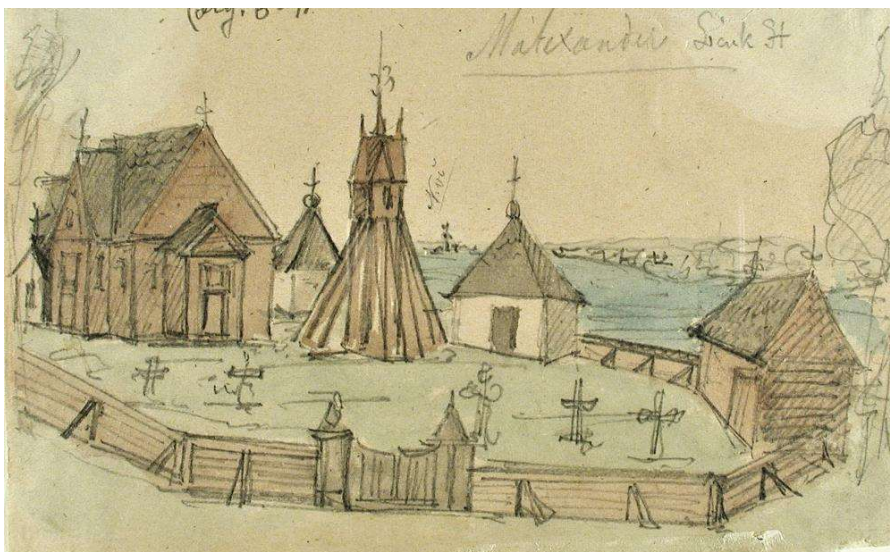

1700. Geometrisk avmätning. Kyrkogården är avbildad med en tydlig kvadratisk form. Kyrkan har en central placering på kyrkogården. (Lantmäteriets historiska kartor)

1816. Laga delning. Kartan visar den tillbyggda kyrkan. Söder om kyrkan fanns en klockstapel och i kyrkogårdens hörn fanns gravkor (Lantmäteriets historiska kartor)

Från 1700-talets mitt finns uppgift om att kyrkan blev för liten för bygdens folkmängd. Kyrkan byggdes då ut med nya korsarmar. Mot 1700-talet slut uppfördes sammanlagt fyra gravkor, ett i vardera hörnet av kyrkogården. På en karta från 1816 syns den kvadratiske kyrkogården med gravkoren. Kartan visar även kyrkans placering mitt på kyrkogården och de tillbyggda korsarmarna. Strax söder om kyrkan syns klockstapeln. Kartan överensstämmer med en målning av kyrkan och kyrkogården av konstnären Nils Månsson Mandelgren (1813-1899). På målningen har kyrkogården avbildats med en timrad omgärdning med en grind av trä. Infogat i omgärdningen finns även en timrad byggnad. Söder om kyrkan står en timrad klockstapel och i hörnen skymtar de vita gravkoren med sina toppiga tak.

1800-tal. Akvarell av Nils Månsson Mandelgren (1813-1899). (Mandelgrenska samlingen, Folkliksarkivet, Lunds universitet)

Under 1800-talets andra hälft blev kyrkan återigen för liten för den växande församlingen och man beslutade att uppföra en ny kyrka. Den nya kyrkan byggdes något söder om den gamla kyrkan. Samtidigt utvidgades även kyrkogården åt söder och öster. 1880 stod den nya kyrkan färdig och kunde tas i bruk. Två år senare monterades den gamla timmerkyrkan ner och såldes genom en auktion.

Under 1800-talets andra hälft revs även tre av kyrkogårdens gravkor. Gravkoret i det nordöstra hörnet var det första som revs, ca 1863. Ytterligare två gravkor revs kring 1880, i samband med uppförandet av den nya kyrkan. Endast det Gripensköld-Kinninmundtska gravkoret från 1789 som innan kyrkogårdens utvidgning stod i kyrkogårdens sydöstra hörn bevarades.

Enligt häradsekonomiska kartan från 1868-77 låg vid den tiden ett fattighus och ett skolhus intill kyrkogården i norr och öster. Söder om kyrkogården har 1600-talsgården Södra Strand markerats.

1868-77. Härads-ekonomiska kartan. (Lantmäteriets historiska kartor)

3.2 Från 1900-talet och framåt

Fotografier från tidigt 1900-tal visar den då relativt nybyggda kyrkan omgärdad av en enhetlig, ganska ung trädkrans som troligtvis planterades under det sena 1800-talet när kyrkan byggdes. Längs kyrkogårdens södra sida fanns en stödmur med en klippt häck ovanpå. Mitt för kyrkporten i väster skymtar en grindförsedd ingång infogad i häckomgårdningen.

1910-tal. Kyrkogården från nordväst. (Antikvarisk-topografiska arkivet)

1920-talet slutade dramatiskt för kyrkan när den natten efter en söndagsgudstjänst i februari 1929 eldhärjades. I en gammal tidningsartikel beskrivs hur byborna väcktes av alarmsignaler mitt i natten och fann sin kyrka i ljusan låga. Inget kunde göras för att mildra brandens framfart och när branden slutligen släckts återstod endast kyrkans yttre murar. I enlighet med Byggnadsstyrelsens riktlinjer restaurerades kyrkan i överensstämmelse med det tidigare utseendet. Arkitekten Johannes Dahl från Tranås fick uppdraget att ta fram ritningar för restaureringen.

1929. Efter branden, kyrkan och kyrkogården från sydväst.
(Antikvarisk-topografiska arkivet, foto: Johannes Dahl)

1929. Efter branden, kyrkan och kyrkogården från sydöst.
(Antikvarisk-topografiska arkivet, foto: Johannes Dahl)

På 1930-talet väcktes frågan om att uppföra ett gravkapell på kyrkogården. Arkitekten Magnus Stendorff fick i uppdrag att ta fram ett förslag och ritande en kvadratisk byggnad med en likkällare. Till byggnadens yttre hämtade han inspiration från det Gripensköld-Kinnimundtska gravkoret. Byggnadsstyrelsen ansåg att förslaget med likkällare var olämpligt ur hygienisk synpunkt. Redan året därpå godkändes ett lätt omarbetat förslag till gravkapell utan likkällare. Gravkapellet uppfördes vid kyrkogårdens östra sida, mittemot kyrkans kor.

1937. Ritning – förslag till jordfästningskapell. (Antikvarisk-topografiska arkivet)

Ett flygfoto från 1950-talet visar att kyrkogården då hade ett omfattande gångsystem, särskilt på kyrkogårdens östra del. I öster var även ett flertal gravar belagda med grus och omgärdade av låga häckar eller gravramar. Gravkvarteren söder om kyrkan var helt lagda i gräs och separerades av en rak gång från kyrkans södra port. De yttre rygghäckarna som numera finns på kyrkogårdens östra och sydöstra kvarter hade ännu inte planterats.

Under 1990-talet anlades en minneslund norr om kyrkan och 2009 anlades en askgravlund söder om minneslundan.

1937. Flygfoto. Kyrkan återuppbyggd efter branden. (Östergötlands läns museums samlingar)

1954. Flygfoto. (Östergötlands läns museums samlingar)

3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia

Den kronologiska förteckningen kompletteras när ytterligare händelser blir kända samt när vård- och underhållsplanen uppdateras.

Årtal	Händelse	Källa
1300-talet	En träkyrka kan ha blivit uppförd. 1345 finns en kyrka omnämnd, men vidare historik är oklar.	Löfgren Ek (2006)
1587	Träkyrkan brinner upp och en ny timrad kyrka byggs på samma plats.	Löfgren Ek (2006)
1750-talet	Kyrkan är för liten för folkmängden i Malexander och byggs till.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
1778	Det Macklierska gravkoret uppförs i kyrkogårdens sydvästra hörn. Gravkapellet revs troligtvis i samband med uppförandet av den nya kyrkan (1881).	Löfgren Ek (2006)
1789	Det Gripensköld-Kinninmundtska gravkoret uppförs i kyrkogårdens sydöstra hörn. Gravkapellet finns kvar än idag.	Löfgren Ek (2006)
1863, ca	Ett gravkor i kyrkogårdens nordöstra hörn rivs.	Löfgren Ek (2006)
1880	Kyrkogården utvidgas i samband med uppförandet av den nya kyrkan. På kyrkogården rivs den gamla sakristian samt två gravkor i kyrkogårdens västra hörn.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020) Löfgren Ek (2006)
1882	Den gamla träkyrkan rivs och bjuds ut på auktion.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
1929	Kyrkan brandhärjas under södagsnatten den 10 februari. Efter branden var endast kyrkans yttermurar kvar av kyrkobyggnaden.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
1931	Återuppbyggnad av kyrkan. Arkitekten Johannes Dahl från Tranås får i uppdrag att uppfatta ritningar för återuppbyggnaden av kyrkan. Enligt riktlinjer från Byggnadsstyrelsen ska återuppbyggnaden utföras i ”ungefärlig överrensstämmelse” med den brandhärjade kyrkan.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
1935	Kyrkogården utvidgas mot öster.	Löfgren Ek (2006)
1936	Arkitekt M. Stendorff utarbetar ett förslag till gravkapell med likkällare. Kapellet ges en kvadratisk grundplan och pyramidformigt tak – inspirerat av det Gripensköld-Kinninmundtska gravkoret från 1778. Byggnadsstyrelsen anser att förslaget med likkällare är olämpligt ur hygienisk synpunkt.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
1937	Ett omarbetat förslag till gravkapell utan likkällare tas fram. Byggnadsstyrelsen fastställer det omarbetade förslaget.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
1994	En minneslund anläggs i kvarter A. Enligt det ursprungliga förslaget ska minneslundens förses med en omgärdande häck, i centrum placeras ett stenröse och en ny grusväg anläggs.	Löfgren Ek (2006)
2009	En askgravlund anläggs i kvarter A (söder om minneslundens).	Folkungabygdens pastorat
2014	Ett väderskydd byggs nordöst om kyrkan och två gravstenar flyttas dit. Gravstenarna låg tidigare i gruset invid långhusets nordöstra hörn.	Folkungabygdens pastorat

4 Beskrivning av kyrkogården

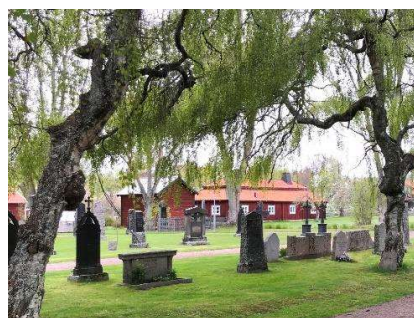
4.1 Karta över kyrkogården

Malexanders kyrkogård, 2020. Kartan är orienterad med norr uppåt.

4.2 Omgivning och sammanhang

Malexanders kyrkogård har en central placering i det lilla samhället Malexander, på en höjd invid sjöns Sommens strand. Kyrkogårdens direkta omgivning präglas av småskalig villabebyggelse och bortanför den breder det skogbeklädda landskapet ut sig. Norr om kyrkogården ligger landsvägen och från den leder en lindallé mot kyrkan. Närmast norr om kyrkogården ligger församlingshemmet i den s k Birgittagården med anor från 1600-talet. Byggnaden kommer ursprungligen från gården Aspanäs där heliga Birgitta var bosatt en kort period på 1300-talet. Byggnaden flyttades till sin nuvarande plats på 1960-talet. Intill Birgittagården finns en f d tiondebod från sent 1700-tal, även den flyttad till platsen. Den hämtades från Ladugårdsbacke där den låg i en länga med andra bodar och kyrkstallar. Vidare nordöst om kyrkogården ligger Tåby klockargård från 1800-talets mitt. Fram till 1930-talet användes byggnaden för kyrkskolan. Söder om kyrkogården ligger gården Södra Sand som rymmer ett flertal timrade byggnader med spånklädda tak. Gården skänktes av drottning Kristina till församlingen. Under en lång tid ägdes gården av

Birgittagården och tiondeboden nordväst om kyrkogården (överst). Kyrkogårdens norra ingång med den gamla klockargården och kyrkskolan i bakgrunden.

församlingen. Sedan 1954 fungerar den som hembygdsgård. Prästgården låg tidigare i Tumbo, ett par kilometer öster om Malexander, men under 1950-talet uppfördes en ny prästgård i samhällets östra utkant.

Kyrkogården har en rektangulär planform i öst-västlig riktning. Kyrkan ligger på kyrkogårdens västra del med koret i öster. I området norr om kyrkan finns en minneslund och en askgravlund.

4.2.1 Karaktärsområden

Hela kyrkogården har en öppen karaktär som understryks av de delvis glest stående gravvårdarna och den sparsamma vegetationen. Inom kyrkogården kan man skönja två områden med olika karaktärsdrag:

Området norr och söder om kyrkan

Gravkvarteren norr och söder om kyrkan har en mer ålderdomlig karaktär, främst genom den högre andelen gravvårdar från 1800-talet. Även den något större andelen familjegravar i den yttre gravraden (kvarter J) bidrar till karaktären. Rygghäcken i söder ger kvarter F en egen karaktär.

Kyrkogårdens norra del (t v) och södra del (t h)

Området i öster

Kyrkogårdens östra del har en något striktare och mer sentida karaktär, där de rätlinjiga gångarna, systemet med rygghäckar längs kvarterens yttre kanter samt dominansen av lågbreda gravvårdar främst från 1900-talets mitt och framåt är viktiga delar.

Kyrkogårdens östra del

4.3 Omgärdning och ingångar

Hela kyrkogården omgärdas av en trädkrans och en enhetlig lätt tuktad, drygt meterhög häck av häckkaragan. I söder och väster är marknivån lägre utanför kyrkogården. Här tas höjdskillnaden upp av en stödmur av råkluvna stenblock. Muren tillkom troligtvis i samband med kyrkogårdens utvidgning när den nya kyrkan byggdes 1880.

Kyrkogården har sammanlagt tre ingångar, samtliga försedda med likadana svartmålade pargrindar av gjutjärn dekorerade med korsformade trepasser och grindstolpar av slåthuggen grå granit. Grindstolparna är kvadratiska och avsmalnande uppåt. Både grindbladen och grindstolparna härrör troligtvis från 1800-talets slut.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Kyrkogårdens västra ingång

Omgärdande kyrkogårdsmur och häck

Kyrkogårdens östra ingång

4.4 Gångsystem

Kyrkogårdens gångsystem utgörs i huvudsak av rätlinjigt dragna gångar belagda med krossgrus i rödgrå ton. Kring kyrkporten i väster finns inslag av naturgrus. Längs kyrkogårdens södra och östra sida löper en kringgårdande gång innanför de yttre gravraderna. Från den finns vinkelrätt dragna gångar som delar in kyrkogården i kvadratiska och rektangulära kvarter. Norr om kyrkan förbinder en diagonal gång kyrkogårdens ingångar mot väster och norr. Genom askgravlunden leder en böljande gång fram till minneslunden.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Randkattad gång i söder

Rätlinjiga gångar i öster

Askgravplatsens slingrande gång

4.5 Vegetation

Innanför kyrkogårdens omgärdande häck står en trädkrans av fullvuxna lindar. Längs södra sidan står två björkar, ursprungligen planterade som gravväxter, numera nästintill en del av trädkransen. Av vegetationen inne på kyrkogården är en allé med knotiga tårbjörkar utmed en av de nord-sydliga gångarna öster om kyrkan mest dominerande. Träden kan vara en rest efter en tidigare allé längs hela gången. I askgravlunden står två unga rönnar.

I kvarter F löper en häck av häckoxbär innanför den yttre gravraden, längs kvarterets östra, södra och västra sida. Även gången mot gravkapellet i öster kantas av häckar av häckoxbär. I kvarter D fortsätter häcken innanför de yttre gravraderna längs kvarterets östra och västra sidor. Minneslunden och askgravlunden omgärdas av klippta häckar av häckoxbär. I askgravlunden finns flera prydnadsrabatter med klätterväxter, perenner och sommarblommor.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Trädkransen i sydväst

Tårbjörkarna i kvarter C och D

Rygghäckar av häckoxbär i kvarter F

4.6 Gravanordningar

Kyrkogårdens gravplatser är förlagda i raka rader, nästan genomgående i öst-västlig riktning. Endast gravplatserna i den yttre gravraden i söder avviker med nord-sydlig riktning. Gravplatserna är i huvudsak lagda i gräs, oftast med en liten prydnadsrabatt framför gravvården. Ett fåtal gravplatser är grusbelagda och omgärdade av stenramar. Norr om kyrkan finns en gravplats som omgärdas av ett gjutjärnsstaket.

Kyrkogårdens äldsta bevarade gravvårdar finns främst i gravkvarteren norr och nordöst om kyrkan. Där är andelen gravvårdar från 1800-talets andra hälft och tidigt 1900-tal hög. Flera högsmala obeliskmodeller förekommer, en gravvård i form av ett avbrutet livsträd samt ett antal gjutjärnsvårdar, den äldsta med årtalet 1845. Direkt nordöst om kyrkans kor ligger två äldre kalkstenshällar från 1700-talet under ett väderskyddande tak.

På kyrkogårdens övriga kvarter är det främst olika typer av sentida lågbreda modeller som dominerar. Söder, och sydöst om kyrkan förekommer ett något högre inslag av mer påkostade lågbreda, s k sänggavelmodeller, typiska för främst 1920-30-talet. I övrigt är gravvårdarna mestadels i modeller typiska för 1900-talets mitt och framåt.

I delar av kvarter J förekommer en del högre gravvårdar med familjegravskaraktär och i de inre delarna av kvarter D och H har det troligen funnits linjegravsområden.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Gjutjärnsvårdar samt kalkstenshällar från 1700-talet under väderskydd

Gravplats med omgärdande gjutjärnsstaket

Gravvårdar från främst 1900-talets andra hälft

4.7 Minneslund och askgravlund

Norr om kyrkan, i kvarter A finns en minneslund och en askgravlund. Genom askgravlundens leder en böljande grusgång kantad av planteringsytor där olika perenner omger små naturstenar med namnbrickor. Gången leder fram till minneslundens som utgörs av en kvadratisk gräsyta med en minnessten samt en vas- och ljushållare placerad i en bädd av finmackadam. Både askgravlundens och minneslundens omgärdas av häckar av häckoxbär.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Askgravplatsen och minneslundens

4.8 Gravkapell och gravkor

Längs kyrkogårdens östra sida, mitt emot kyrkans kor, ligger gravkapellet från 1937. Kapellet's sockel är av prickhuggen granit och fasaderna är slätputsade och vitmålade. Det toppiga taket är belagt med kyrkspån och kröns av ett förgyllt kors. På norra och södra fasaderna finns vardera två spröjsade fönster.

Sydöst om kyrkan ligger det Gripensköld-Kinnimundtska gravkoret från 1789. Sockeln är av gråsten och fasaderna är slätputsade och avfärgade i vitt. Det toppiga tacket är täckt med kyrkspån och kröns av en förgylld kula med kors. På västra fasaden finns en korgbågig portal och en dörr med tjärad panel i fiskbensmönster.

Gravkoret och gravkapellet

5 Kulturhistorisk värdeanalys

5.1 Övergripande kulturhistoriska värden

- Ända sedan medeltiden har det funnits en kyrka och kyrkogård på platsen. Kyrkan och kyrkogården har genom århundradena utgjort Malexanders centrala punkt. De utgör ett landmärke med stor betydelse för bygdens kulturhistoriska sammanhang.
- Malexanders kyrkogård har varit i kontinuerligt bruk sedan en kyrka byggdes på platsen för omkring sjuhundra år sedan. Den är bärare av den kristna seden att begrava de döda invid kyrkan på en omgärdad kyrkogård. Ytterligare medeltida drag som levt kvar är traditionen med gravlägen i öst-västlig riktning.
- Kyrkogården är en plats som berör känslomässigt och den har stor betydelse för invånarnas samhörighet och förankring i byn. Den är en förbindelselänk till äldre generationer och livet i bygden sedan många hundra år tillbaka.
- Kyrkan och kyrkogården är en viktig del i Malexanders sockencentrum. Enligt gängse mönster under 1800-talet inrättades även i Malexander skolan intill kyrkogården.

5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden

Malexanders kyrkogård är en typisk mellansvensk landsortskyrkogård, med höga kulturhistoriska värden. Viktiga och framträdande karaktärer och strukturer för kyrkogårdsmiljön är:

- Kyrkogårdens omgärdande mur tillsammans med den omgärdande häcken.
- Kyrkogårdens grindar i gjutjärn, troligtvis tillkomna samtidigt som den nya kyrkan byggdes. De harmonierar stilmässigt med kyrkan.
- Den traditionella trädkransen med lövträd. De äldre träden förmedlar tidsdjup och berättar om 1800-talets formande av kyrkogården till en parkliknande miljö.
- Gångsystemet som till stora delar är välbevarat sedan åtminstone det tidiga 1900-talet. Gångsystemet har även stor betydelse för kvartersindelning.
- Det Gripensköld-Kinninmundtska gravkoret från 1789 och gravkapellet från 1937.
- Gravanordningar och gravvårdar från 1800-talets mitt och framåt samt gravplatser med bevarad omgärdning och sand- eller grusbeläggning. De förmedlar tidsdjup, visar gravkulturen under 1800-talet och 1900-talet och kan genom inskriptioner berätta om livet och verksamheterna i bygden för 100-150 år sedan.
- Resterna av enklare linjegravar innanför de yttre gravraderna på kyrkogårdens östra del. Det är av stor vikt att gravvårdar bevaras, så att det går att avläsa gravsättningarnas ordningsföljd.
- Allén med tårbjörkar, de klippta rygghäckarna och tidstypiska låga och breda gravvårdarna. Tillsammans förmedlar de stilidealen från 1900-talets mitt.
- Kyrkogårdens olika karaktärsområden, beskrivna i kap 4.2.1.

Framträdande på kyrkogården är bl a: omgärdningen, trädkransen, gångarna, gravkoret, gravkapellet och gravvårdar

7 Referenser

Muntliga källor

Folkungabygdens pastorat

Arkiv

Antikvarisk-Topografiska arkivet, Stockholm

Naturvårdsverket Skyddad natur (www.skyddadnatur.naturvardsverket.se)

Riksantikvarieämbetet Kulturmiljöbild och Fornsök (www.raa.se)

Östergötlands länsmuseum (www.digitaltmuseum.se)

Litteratur

Ahklou Klintborg, Å. (2001). *Mellan trädkrans och minneslund*. Stad & Land nr 167. Alnarp: Movium

Andreasson, A. (2012). *Gravvårdar i sten – ett mångskiftande kulturarv*. Movium

Bucht, E. (red.) (1992). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. Stad & Land nr 103. Movium

Carlsson, Å. & Hultengren, S. (2007). *Kyrkogården – en Noas ark*. Svenska kyrkan och Naturcentrum AB

Grenberger Byggnadsrestaureringskontor. (2004). *Malexanders kyrka 67, Bogårdsmurar i Linköpings stift*, Östergötlands län, inventering del 1-3

Hansson, H-E., Bielawski, J. & Jönsson, K. (2002). *Vård av gravstenar*. 1. Uppl. Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Jonsson, M. (red.) (2009). *Ett levande kulturarv – Kyrkogårdar i Växjö stift*. Publikationer i Växjö stift no 15. Växjö

Löfgren Ek, A. (2006). *Malexanders kyrkogård – Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering*. Östergötlands länsmuseum: Linköping

Natursten: Gravvårdar. (2005). Sveriges stenindustriförbund, Kristianstad

Nilsson, J. (2016). *Praktiska lösningar i Byarum: Skydd för kulturgravar och begravningsblomster*. SKKF Kyrkogården, nr. 2, ss. 25-27

Reijer, P. & Sörensen A-B. (2007). *Tillgängliga gångar på kyrkogårdar, i parker och bostadsgårdar*. Stad & Land nr 170. Alnarp: Movium

Riksantikvarieämbetet. (2017). *Vårda väl. Runstenar: att bevara en sten med dess ristningar till framtiden*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet, m.fl. (2014). *Fria eller fälla – En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet. (2002). *Vård av gravstenar*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Sandell, A. (2012). *Kyrkogårdshandboken*. Stad & Land nr 182. Alnarp: Movium

Schönback, H. (2008). *De svenska städernas begravningsplatser 1770-1830: arkitektur, sanitet och det sociala rummet*. Stockholm: Stockholmia förlag

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.) (2015). *Träd i urbana landskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Unnerbäck, Axel. (2003). *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag

Wästberg, P. (m.fl.) (2001). *Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm